

QUENYA KALANDOK

KÉSZÍTETTE: TÓTH-PALÁSTHY JUCA (JAERTHEL)

Rácsai Róbert (Alcar) hosszú évek óta a quenya nyelv fő ismerője a Magyar Tolkien Társaságban, akár éppen nyelvórát tart egy rendezvényen vagy fordítási kérdésekre válaszol a Facebookon. A hétköznapiakban is nyelvtanár: angolt tanít általános iskolásoknak és nyelviskolában egyaránt. Az idei Tolkien Napra megjelent Quenya leckék: Bevezetés a nemestünde nyelvbe kiadvány apropóján beszélgettünk nyelvtanulásról, gyöngyvirágokról és arról, hogy miért nem tudhat senki „tündéül”.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Honnan ered az érdeklődésed a tünde nyelvek iránt? Mióta foglalkozol velük?

Régi történet ez. Katona voltam 1996-ban, Szentendréen. Gyakran meglátogattam budapesti barátaimat, tőlük kaptam kölcsön *A hobbitot* (még *A babó* címen), majd *A Gyűrűk Urát*. Tetszett, de ekkor még nem lett belőle „szerelem”. Később a katonaság könyvesboltjában vettem meg *A szilmarilokat*, és azonnal beleszerettem – annak dacára, vagy talán éppen azért, mert a sok hely- és személynév miatt nehéz olvasmány. A függelékeket annak idején még csak tessék-lássék olvastam el, de amikor megnéztem az első részt a filmtrilógiából... lenyűgözött! A történet és a látvány mellett főleg a nyelvek hangzása volt rám nagy hatással. Akkoriban még nem volt internet-hozzáférésem, így a függelékekből kezdtem el tanulni, rájöttem jó pár összefüggésre, szabályra. Később a munkahelyemen tudtam internetezni, így tudatosan kerestem rá erre a témára.

Voltak már ekkoriban a tünde nyelvekre „szakosodott” weboldalak?

Találtam egy magyar és egy nemzetközi levelezőlistát, ahol kérdezhettünk, tanulhattunk egymástól, megoszthat-

tuk egymással az új információkat. Később rábukkantam Helge K. Fauskanger oldalára: ekkor kezdtem el komolyabban foglalkozni a témával. Kinyomtattam Helge quenya leckéit és szószedeteit, illetve az interneten fellelhető szinte összes anyagot; hamar megtanultam azonban, hogy szelektálni kell ezek között. Számos fanfiction és szerepjátékos oldal hirdette, hogy „itt a tünde nyelv, meg lehet tanulni”, de ezek többnyire komolytalanok, következtelenek voltak. Később regisztráltam a Tolkien.hu és az RPG.hu oldalakra is, ahol rejtvényeket és találos kérdéseket adtunk fel egymásnak: ismert dalokból, filmekből, könyvekből, versekből készült rövid fordításokat.

Miért éppen a quenyában mélyedtél el jobban?

Valamiért a quenya – a kiejtése, hangzása, nyelvtana – sokkal közelebb áll hozzám, mint a sindarin. Utóbbi nagyon nehéznek tűnt, nagyon idegennek. Bár tetszett, és most is tetszik, nem szántam rá sok energiát. A quenyát viszont rengeteget gyakoroltam. Nagyon sok szöveget fordítottam le angolról, illetve magyarról quenya nyelvre: Máté Péter, Nightwish és Blind Guardian dalokat, részleteket *A szilmarilokból*, verseket Radnótitól. Saját verseket is írtam quenya nyelven... nem is tudnék mindezt felsorolni.

Melyik „valós” nyelvekre hasonlít leginkább a quenya?

Alapvetően a finnre – kiejtésben, hangzásában és dallamában is –, ám nyelvtanát tekintve inkább a latinra hasonlít. A magyaroknak éppen ezért talán könnyebb ez a nyelv, mint a sindarin; hiszen a magyar és a latin – így a quenya is – „ragozós” nyelv, tele esetekkel, amelyek ismerősek a saját anyanyelvünkben. A sindarin ezzel szemben mind hangzásában, mind nyelvtanában a walesi nyelvre emlékeztet.

A korábbi időkben mások is foglalkoztak tünde nyelvekkel az MTT-ben? Dolgoztatok együtt?

Nagyon sok segítséget kaptam Dr. Ferencz Tamástól (Amanibhavam, vagy röviden Amani), aki számos alkalommal tartott előadást az MTT rendezvényein.

Ő indította el az (azóta megszűnt) Eldaryon oldalt is, ahol később szerkesztő lettem. Amanival és később Ninniachhal sokat dolgoztunk együtt. Többször is találkoztunk, akár csak _Neóval (Bak-sai Károllyal), aki az írásrendszerrel foglalkozott behatóbban. Mások a sindarin nyelvet tanulmányozták, mint például Felagund (Czégé Dávid) vagy Cerebrum (Lőrinczi Gábor).

Tanulatók egymástól is, vagy inkább csak magatoktól?

A nyelvtanulás főleg autodidakta módon történt, nem nagyon volt kívül társalogni quenya vagy sindarin nyelven. De persze ott voltak a már említett levelezőlisták. Történtek vicces dolgok is: egyszer például _Neo és én Petri Tikkával, egy finn sráccal chateltünk quenya nyelven. Kissé szaggatott volt a beszélgetés, mert mindannyian bőszen szótározgattunk közben. Petri kevésbé, ő nagyon profi volt, de nekünk azért kemény volt a szókincset „élesben” használni, hiába volt elméletben a fejünkben a nyelvtan.

Sikerült tovább is adnotok ezt a tudást?

Lassan átvettem Amani szerepét az MTT-ben, mivel ő Angliába költözött. Számos előadást, illetve „nyelvtan-folyamot” tartottam, többek között Budapesten, Pápán, Tatán, Veszprémben, Monostorapátiban is. Alapvetően két, illetve három előadást emelnék ki ezek közül: *A mesterséges nyelvek és a fantasy / sci-fi irodalom* és *A sindarin és a quenya: Tolkien nyelvei* címűeket, illetve a kifejezetten a quenya nyelvtanról szólókat.

Úgy döntöttem, hogy összeállítok egy quenya nyelvkönyvet is magyar nyelven. Helge remek munkát írt, de angolul, és elég magas szinten. Inkább nyelvészeti munka volt, mint klasszikus nyelvleckék gyűjteménye – én „tanárosabbra” vettem a figurát, ha már tanár vagyok... Így jött létre a tízrészes *Quenya nyelvleckék*, amely sok magyarázattal és sokféle gyakorlattal segíti az érdeklődőket. Ezek a leckék az ismert quenya nyelvtan kb. 90-95%-át lefedik. Megírásuk közben én is rengeteget tanultam. Nagy örömmel idén januárban nyomtatott változatban is megjelentek, amit köszönök a Magyar Tolkien Társaságnak!

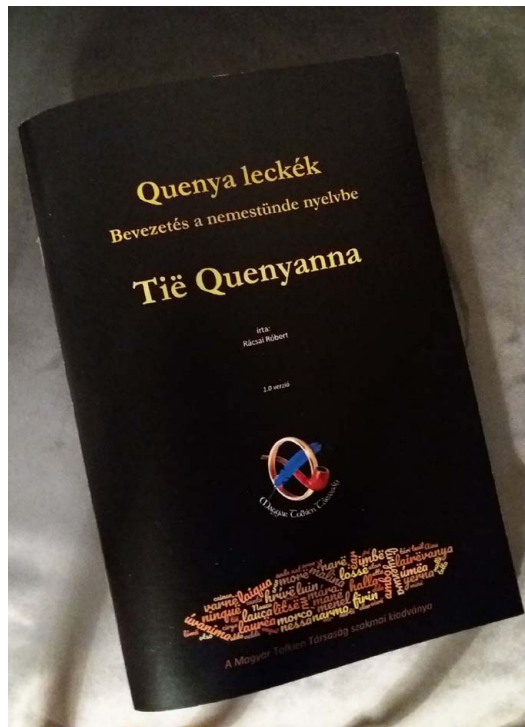
A quenya–magyar nagyszótár is a te nevedhez fűződik. Meséld róla egy kicsit!

A szótár úgy kilencven százalékban fordítás: Helge szószedetét fordítottam le magyarra. Helge szótára mellé felhasználtam egyéb komoly nyelvtani alappal rendelkező szószedeket is, például a hallgatólagosan elfogadott szavakat az Elfling levelezőlistáról. Talán nem is nevezném szótárnak, mert részletesebb annál: minden kapcsolódó forrás és nyelvészeti megjegyzés is megtalálható az adott szócikknél. Szerepelnek benne szóösszetételek, illetve a régebbi „quenya” lexikon szavai is: azok, amelyekre a „modern” quenya nyelvből nincs megfelelő.

Idén nyáron egyébként modernizálni szeretném a szótárt, hiszen időközben számos új szó és nyelvtani magyarázat jelent meg a *Vinyar Tengwar* és a *Parma Eldalamberon* című kiadványokban. Igyekszem elkészíteni hozzá a magyar–quenya változatot, és talán egy egyszerűsített szószedetet is. Nagy munka lesz: ki kell gyomlálnom azokat a régi kifejezéseket, amelyekre időközben találtak autentikus szavakat. Remélem, őszre készen leszek!

Előfordult már, hogy saját szavakat alkottál, mert nem volt megfelelő?

Igen, bár nem szívesen nyúltam ehhez az eszközhöz. Igyekszem nagyon óvatosan bánni a szavakkal, hiszen lehet, hogy maga Tolkien teljesen másként alkotta volna meg őket. Ebben a tekintetben a konzervatív vonalat képviselem: amennyiben lehetséges, az eredeti szavakra, kifejezésekre támaszkodom... Ugyanakkor van jó néhány szó, ami teljesen egyértelműen adódik, és nem valószínű, hogy Tolkien másként gondolta volna. Ha például a quenyában van narancsfá (*culuma*: narancs; *alda*: fa; együtt: *culumalda*), akkor miért ne lehetne almafa is (*marin* + *alda* → *marinalda*) ugyanolyan szabályok és logika mentén? Ám más szavakban már nem vagyok annyira biztos: itt van például az általam megalkotott *ahata*, *ahaya* szó (dühöng, haragszik), az *aha* (düh, harag) szóból. Több példa is van arra, hogy Tolkien a *-ta/-ya* képzővel főnévből alkotott igét – ám mi van, ha ez esetben másként gondolta? Ezt már sosem fogjuk megtudni.

Van olyan általad tákolt szó, amit különösen szeretsz?

Talán a „marillotse” – gyöngyvirág. Sok nyelv más-hogy nevezi ezt a kedves kis virágot, de a magyar szerintem tökéletesen kifejezi a lényegét. Ezt a szót egyébként egy húsvéti locsolóvershez alkottam meg:

Helinille, marillotse,
quendi as-laureloxe
anta ninna málya titta
an ulyan cárelya melda.

*Kék ibolya, gyöngyvirág,
aranyhajú tüncléány
nyújtsd hát felém pici kezed
hadd öntözzem meg a fejed!*

Mit szól hozzá a környezeted, hogy „tudsz tündéül”?

Sokan meglepődnek, bár ezt a megfogalmazást mindig ki szoktam javítani a már említett indokkal: hogy nincs „tünde” nyelv, és azért enyhe túlzás, hogy én tudnék ezen a nyelven „beszélni”. Ismerem, gyakorlom, hol többet, hol kevesebbet, de azért messze nem vagyok anyanyelvi beszélő.

Nagyon sok felkérést kaptam – és kapok manapság is – versfordításra, illetve tetoválás minta készítésére, ezeket nagyon szívesen teljesítettem. Persze vannak tréfás helyzetek, például, amikor rám írnak, hogy „szeretném leírni tündéül, hogy szeretlek Jolán”. Ilyenkor meg szoktam magyarázni, hogy „tündéül” nem tudok segíteni, mert olyan nyelv nincs (ahogy mások sem tudnak germánul, szlávul vagy netán finnugorul), de vannak tünde nyelvek, elsősorban a quenya és a sindarin. Általában meg tudunk egyezni, és azt hiszem, eddig mindent sikerült többé-kevésbé megoldani. Általában lefordítom a nevet vagy mondatot, elküldöm tengwar átírással, és már lehet is varratni.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Legutoljára egy rádióriporter és műsorvezető barátomat hökkentettem meg alaposan a tudásommal: fogalma sem volt, hogy ez is a hobbijaim közé tartozik. Így született egy riport idén februárban a MÉZ Rádióban, amelyben beszélgettünk a fentebb említett dolgokról, és komolyabb nyelvészeti kérdéseket is feszegettünk; illetve a hallgatók kérhették a nevük lefordítását quenya nyelvre.

Radnóti Miklós: Álye vavanta, namna fire!

Álye vavanta, namna fire!
súre ar meoi nurtaner tussannar
morne aldaron tear lantar
ara lye: i malle né
fána ar cauca caurenen.

Á píca lassi narquellionwa!
Á píca, rúcima Arda!
nique undulussa menelello
ar rusce, norne salquennar
vercavánion leor lantar.

Ai, lairemo, sí á cuina poica ve
mardor i wanwavoite lossearwa
orontion ar lucasselóra
ve caurea lapse Yésus
yalúmie cemmassen.

Ar á cuina sarda ve narmor,
yarente sire rimbe harwellor.

Fordította: Rácsai Róbert (Alcar)

*Járkálj csak, halálraitélt!
bokrokba szél és macska bútt,
a sötét fák sora eldőlt
előtted: a réműlettől
fehér és púpos lett az út.*

*Zsugorodj őszi levél hát!
zsugorodj, rettentő világ!
az égről hideg sziszeg le
és rozsdás, merev füvekre
ejtik árnyuk a vadlibák.*

*Ó, költő, tisztán élj te most,
mint a széljárta havasok
lakói és oly büntelen,
mint jámbor, régi képeken
pöttömnyi gyermek Jézusok.*

*S oly keményen is, mint a sok
sebtől vérző, nagy farkasok.*